

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ПРОВІДНА ПРОДУКТИВНА СИЛА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛЮДСТВА. СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛА

МОДЕРАТОР – Головіна Наталя Ігорівна – кандидат філософських наук, доцент, завідувачка кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Блоха Ярослав Євгенійович

доцент кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Соціокультурний феномен волонтерства демонструє колосальний потенціал, стаючи все більш звичною формою вирішення соціальних проблем у багатьох сферах людської життєдіяльності. Не даремно під час військової агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, саме волонтери відкрили ще один фронт, на якому ведуть боротьбу з агресором шляхом допомоги Збройним Силам України, територіальній обороні, внутрішньо переміщеним особам та особам, які опинилися на окупованих територіях. У тому числі саме завдяки діяльності чисельних волонтерських організацій, до складу яких увійшли різні прошарки населення – від найбагатших до найбідніших незалежно від віку, статі та регіону проживання наближається перемога України.

Волонтерство є складним явищем, про що свідчить той факт, що в науці та практиці існують різноманітні його трактування. Відомо, що було визнано застарілим колишнє трактування поняття «волонтер» у довідковій літературі – як особи, яка добровільно вступає на військову службу. Наведемо кілька сучасних визначень, що даються у роботах вітчизняних авторів:

людина, яка робить що-небудь за своєю волею, за згодою, а не з примусу, що діє неформально, працюючи безкоштовно в державних або приватних організаціях медичної, освітньої сфери, соціального забезпечення або є членом добровольчої організації, громадського об'єднання соціальної спрямованості;

людина, яка без оплати та примусу з боку, виходячи з особистої зацікавленості та на основі вільного вибору, виконує роботи, спрямовані на благо суспільства;

доброволець, який здійснює соціально значущу діяльність з власної волі, у вигляді індивідуального внеску і пропонуючи свою допомогу безоплатно;

людина, яка з доброї волі прийняла рішення присвятити свій час, досвід, знання вміння та навички заради суспільного блага, допомоги іншим людям або проведенню будь-якого заходу на безоплатній основі [1].

Під волонтерською діяльністю, за Н.В. Тарасовою, слід розуміти добровільну, соціально значиму діяльність людей незалежно від віку, раси, статі та віросповідання у заходах, спрямованих на вирішення соціальних, культурних, економічних, екологічних проблем у суспільстві, не пов'язаних із одержанням прибутку. Суб'єктом волонтерської діяльності можуть бути самостійні волонтери або волонтерські команди. Об'єктом діяльності можуть стати різні категорії населення, які потребують допомоги, некомерційні організації, організатори масових заходів та акцій, а також соціальні проблеми та екологічні ризики [1].

Як пояснює В.В. Видищев, ініціатива окремих особистостей, народжуючись спонтанно як «волонтерський рух», з часом і з певних причин набуває тенденції до укрупнення складу своїх прихильників та до структурування змісту цієї спонтанної форми активності, до переведення її у форму діяльності, що має свій суб'єкт-об'єктний сценарій, що дозволяє розглядати її у рамках професійної ідентифікації, досягнення соціально прийнятного статусу та вироблення соціально прийнятної позиції волонтерів [1].

Систематизуючи визначення поняття «волонтерство», можемо констатувати, що у першому випадку волонтерство визначається через поняття соціальної активності громадян. Соціальна ініціатива – це форма добровільної діяльності людей на користь і на благо особистості, суспільства і держави, спрямована на конструювання нової соціальної реальності: «волонтерство є тією необхідною силою, яка вирішує складні соціальні проблеми тоді, коли держава не здатна їх вирішити».

У другому випадку аналізоване явище сприймається як безоплатний працю у сфері благоотримувачів. Незважаючи на те, що час на волонтерську працю, як правило, виділяється з резерву особистого часу людини, тобто дозвілля, деякі автори розглядають цей вид діяльності як особливу форму зайнятості. Окрім того, якщо від волонтерів очікують соціальної інтеракції, якщо вони задають емоційну атмосферу акції, то волонтерство може бути визначене як емоційна праця.

У цьому сенсі волонтерство, у сучасному розумінні, – це хаотична і спонтанна допомога іншим, але особлива система трудових відносин, яка використовує механізми нематеріального стимулювання працівників. Фундаментальними елементами волонтерства називають свободу волі – бажання людей присвятити свій час діяльності без примусу та з урахуванням обмеженої винагороди [3, с. 163]. С. Елліс та К. Кемпбелл розу-

міють волонтерство як вільний вибір діяти з визнанням необхідності, зі ставленням соціальної відповідальності та без піклування про грошовий прибуток, виходячи за рамки своїх основних зобов'язань [4, с. 18]. Поруч із підкреслюється наявність благоотримувача у структурі волонтерства [5, с.10]. Має бути певний бенефіціарій або група бенефіціаріїв (у т. ч. такі абстрактні поняття, як довілля чи саме суспільство), крім сім'ї чи друзів волонтера. Тоді доброволець визначається як «людина, яка добровільно безпосередньо надає неоплачувану послугу одному або декільком особам, з якими доброволець ніяк не пов'язаний» [6, с.17].

Разом про те, зустрічається третя думка, що громадська робота на добровільних засадах у суспільстві здатна об'єднати і добровільну працю, і відпочинок, і бути охарактеризована через поняття дозвілля. У вітчизняній традиції склалося вузьке розуміння волонтерства та шляхів його вивчення, обмежене лише сферою соціальної роботи. У роботах зарубіжних вчених волонтерство представляється скоріше як форма зайнятості, доважок до оплачуваної роботи, проведення дозвілля і навіть розвага.

Автори, джерело	Визначення
Тракування 1. Форма громадянської активності, соціально значуща діяльність	
О. В. Решетніков	Форма соціального служіння, що здійснюється за вільним волевиявленням громадян, спрямована на безкорисливе надання соціально значущих послуг на місцевому, національному або міжнародному рівнях, що сприяє особистісному зростанню та розвитку тих, хто виконує цю діяльність громадян-добровольців.
Н. В. Тарасова	Форма громадянської участі у суспільно корисних справах, спосіб колективної взаємодії, ефективний механізм вирішення актуальних соціальних проблем.
Е. Алеччі	Найбезпосередніший спосіб реалізації принципу соціальної солідарності, який закликає особистість діяти, виходячи з утилітарних мотивів чи з розпорядження влади, але висловлюючи вільно і спонтанно глибинну соціальність, властиву природі особистості
Тракування 2. Форма суспільно-корисної праці на добровільних засадах	
О.В. Шарипін	Безкорислива та добровільна діяльність на благо інших, яка виходить за рамки дружніх та сімейних відносин.
Рекомендації та резолюції ООН (A/RES/57/106, A/RES/56/38)	Широкое коло діяльності, включаючи традиційні форми взаємодопомоги та самопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадянської участі, які здійснюються добровільно на благо суспільства.

ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Словник С.І. Ожегова	Добровільне виконання обов'язків з надання безоплатної соціальної допомоги, послуг, добровільний патронаж над інвалідами, хворими та особами похилого віку, а також особами та соціальними групами населення, які опинилися у складних життєвих ситуаціях.
О.Л. Шекова	Система трудових відносин, побудована на механізмі нематеріального стимулювання та переслідує соціальні, благодійні та інші суспільно корисні цілі
Міжнародна організація праці	Неоплачувана необов'язкова робота; тобто час, який особи витрачають безоплатно на діяльність, що здійснюється або через організацію, або безпосередньо на користь інших осіб, які не входять до складу їхнього власного домогосподарства.
Г.Г. Бородаєва, І.О. Руднева	Діяльність, що здійснюється добровільно на благо людям, без розрахунку на грошову винагороду.
Трактування 3. Форма проведення дозвілля	
Ю.В. Лукичова	Можливість витратити свій вільний час з користю для себе та оточуючих
Р. Стеббінс	Серйозне дозвілля, що має ряд властивостей, що відрізняють його від традиційного відпочинку [2, с.65]

Однак українським волонтерам нині не до розваг, адже вони сконцентровані на перемозі, допомозі ЗСУ та ТрО. Маємо надію, що вона прийде якнайшвидше.

Список використаних джерел

1. Гареева Е.В. Анализ волонтерства как процесса социализации современной молодежи. *V Международная студенческая электронная научная конференция «Студенческий научный форум» (15 февраля – 31 марта 2013 г.)*. URL: <https://www.scienceforum.ru/2013/157/3674#>
2. Стеббинс Р. А. Свободное время: к оптимальному стилю досуга. Социол. исслед. 2006. № 7. С. 64-72.
3. Baum T., Deery M., Hanlon C., Lockstone L., Smith K. People and Work in Events and Conventions: A Research Perspective. CAB books, 2009. P. 163.
4. Ellis S. J., Campbell K. H. By the people: A history of Americans as volunteers. Philadelphia: Energize Inc. 2005. 239 p.
5. Parker, S. Volunteering as serious leisure. *Journal of Applied Recreational Research*. Vol. 17 (1). 1992. P. 1-11.
6. Darvill G., & Munday B. Volunteers in the Personal Social Services. London: Tavistock. 1984. 198 p.